

**ФОШ ЭТИЛМАГАН ЖИНОЯТЛАР БЎЙИЧА ХУДУДИЙ
ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИ ВА ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ
ХИЗМАТЛАРИНИНГ АХБОРОТ-ТАҲЛИЛИЙ ҲАМКОРЛИГИ**

Абдухалилов Ҳожиакбар Дилмурод ўғли

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси Маъмурий ҳуқуқ кафедраси

катта ўқитувчиси, катта лейтенант

Эрназаров Асилбек Абдуназар ўғли

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси 3-курс курсанти

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20647546>

Аннотация: Ўзбекистон Республикасида ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тизимининг ривожланиши ва жиноятчиликка қарши курашнинг самарадорлигини ошириш контекстида фош этилмаган жиноятлар бўйича ҳудудий профилактика инспекторлари ва тезкор-қидирув хизматларининг ахборот-таҳлилий ҳамкорлиги долзарб масала ҳисобланади.

Калит сўзлар: фош этилмаган жиноятлар, профилактика инспекторлари, тезкор-қидирув хизматлари, ахборот-таҳлилий ҳамкорлик, криминоген вазият таҳлили, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси, ички ишлар органлари, Ўзбекистон Республикаси.

Abstract: In the context of advancing the crime prevention system and increasing the efficiency of the fight against crime in the Republic of Uzbekistan, the information-analytical collaboration between community policing inspectors and operational-search services regarding undetected crimes remains a pressing challenge.

Keywords: unsolved crimes, prevention inspectors, operational-search services, information-analytical cooperation, analysis of the criminogenic situation, prevention of offenses, internal affairs bodies, the Republic of Uzbekistan.

Contact: 99 826 99 56

Глобаллашув, рақамли технологияларнинг жадал ривожланиши ва трансмиллий жиноятчиликнинг мураккаблашуви ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар фаолиятига янги талабларни қўймоқда. Айниқса, фош этилмаган жиноятлар бўйича самарали иш олиб боришда фақат процессуал ҳаракатлар эмас, балки юқори сифатли ахборот-таҳлилий таъминот ва муассасалараро мувофиқлаштирилган ҳамкорлик ҳал қилувчи аҳамият касб этмоқда.

Ўзбекистон Республикасида ички ишлар органлари фаолиятини рақамлаштириш, жиноятларни эрта аниқлаш ва уларнинг олдини олиш механизмларини такомиллаштириш давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бири ҳисобланади. Бироқ амалиёт шуни кўрсатадики, ҳудудий профилактика инспекторларида мавжуд бўлган профилактик маълумотлар билан тезкор-қидирув бўлинмалари эгаллаган оператив маълумотлар ўртасида доимий, тизимли ва интеллектуал таҳлилга асосланган интеграция тўлиқ шаклланмаган

Замонавий ҳуқуқшуносликда жиноятчиликка қарши курашнинг самарадорлиги ахборот алмашинуви ва таҳлилий фаолиятнинг интеграциясига боғлиқ. Ўзбекистон Республикасида ички ишлар органларининг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмаларини такомиллаштириш бўйича Президент қарорлари (хусусан, ПҚ-2896-сон) ва жиноий-ҳуқуқий статистика тизимини ривожлантириш чора-тадбирлари (ПФ-5566-сон) фош этилмаган жиноятларнинг олдини олиш ва очиш механизмларини кучайтиришни талаб этади.

Жиноятларни тергов қилиш ва очиш жараёнида ахборот алмашинувининг аҳамияти криминалистика ва криминология соҳасидаги кўплаб тадқиқотларда ёритилган. Хусусан, хорижий илмий адабиётларда intelligence-led policing концепцияси полиция фаолиятини ахборот таҳлили асосида ташкил этишнинг самарали модели сифатида баҳоланади.

Криминал таҳлил соҳасидаги тадқиқотлар жиноятлар динамикасини прогноз қилиш, шахслар ўртасидаги ижтимоий алоқаларни таҳлил қилиш ва географик ахборот тизимлари орқали криминоген ҳудудларни аниқлаш имкониятини яратади. Шу билан бирга, Европа давлатлари ва АҚШ ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлари амалиётида идоралараро маълумотлар базаларининг интеграциялашуви фoш этилмаган жиноятларни очиш кўрсаткичларини оширишнинг муҳим омили сифатида баҳоланади.

Маҳаллий илмий адабиётларда профилактика инспекторларининг ҳуқуқий мақоми, жамоат хавфсизлигини таъминлашдаги ўрни ҳамда тезкор-қидирув фаолиятининг ҳуқуқий асослари муайян даражада тадқиқ қилинган бўлса-да, айнан фoш этилмаган жиноятлар бўйича ахборот-таҳлилий ҳамкорликнинг институционал модели етарлича комплекс ўрганилмаган.

Профилактика инспекторларининг тезкор хизматлар билан ўзаро ҳамкорлиги жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятларни фoш этиш мақсадида маъмурий, тезкор-қидирув ҳамда замонавий рақамли усулларни уйғунлаштирган ҳолда амалга оширилади. Илмий манбаларга кўра, мазкур ҳамкорликнинг асосий усуллари қуйидагилардан иборат:

1. Ахборот алмашинуви ва ахборот-таҳлилий ҳамкорлик

Ўзаро ахборот алмашинуви. Ушбу ҳамкорликнинг асосий механизми профилактика инспекторлари томонидан хизмат кўрсатиш ҳудудидаги криминоген вазият тўғрисидаги маълумотларни тезкор хизматларга тақдим этиш, ўз навбатида, тезкор-қидирув бўлинмалари томонидан қидирувдаги ёки профилактик назоратни талаб қилувчи шахслар ҳақидаги ахборотларни профилактика инспекторларига етказиш орқали намоён бўлади.

Ҳудуд хусусиятларидан хабардорликдан самарали фойдаланиш. Профилактика инспекторлари ўзларига бириктирилган маъмурий ҳудуд аҳолиси, ижтимоий муҳит ва криминоген омиллар хусусида кенг қамровли

маълумотларга эга бўлганлиги сабабли, мазкур маълумотлар тезкор хизматлар учун яширин жиноятчилик ўчоқларини аниқлаш, эҳтимолий гувоҳларни белгилаш ҳамда жиноятларни тезкор фош этишда муҳим ахборот манбаи бўлиб хизмат қилади.

2. Профилактик ва тезкор тадбирларни биргаликда режалаштириш ҳамда ўтказиш

Ҳаракатларни мувофиқлаштириш. Профилактика инспекторлари ва тезкор хизматлар профилактик ҳамда қидирув тадбирларини амалга оширишда ўзаро мувофиқлаштирилган режалар асосида иш юритади. Бунда тадбирларнинг ўтказилиш вақти, жойи ва амалга ошириш тартиби олдиндан келишилган ҳолда белгиланади.

Тергов-тезкор гуруҳлари таркибида иштирок этиш. Профилактика инспекторлари кўпинча тергов-тезкор гуруҳлари (ТТГ) фаолиятига жалб қилиниб, жиноятларни «иссиқ излар» орқали фош этиш, ҳодиса содир бўлган жойни қўриқлаш, дастлабки маълумотларни йиғиш ва тергов ҳаракатларини самарали ташкил этишда амалий кўмак кўрсатади.

3. Қидирув фаолияти соҳасидаги ҳамкорлик

Қўшма қидирув тадбирларини амалга ошириш. Тергов ва суд органларидан яширинган шахслар, шунингдек бедарак йўқолган фуқароларни қидириш бўйича профилактика инспекторлари ҳамда тезкор-қидирув хизматларининг ўзаро ҳамкорлиги мазкур йўналишдаги устувор вазифалардан бири ҳисобланади. Бунда ҳудудий профилактика инспекторларининг маҳаллий аҳоли, ижтимоий муҳит ва муайян шахслар ҳақидаги маълумотларидан самарали фойдаланиш қидирув тадбирларининг натижадорлигини оширишга хизмат қилади.

4. Рақамли ва автоматлаштирилган ҳамкорлик усуллари

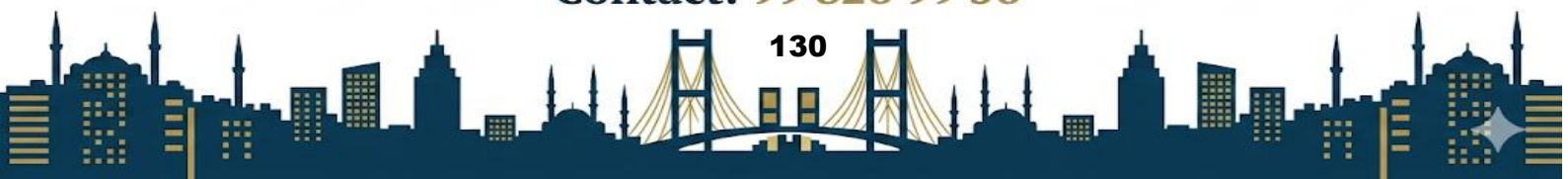
«E-ijtimoiy profilaktika» ахборот тизимидан фойдаланиш. Ўзбекистон Республикасида жорий этилган мазкур электрон платформа ички ишлар органлари таркибидаги барча хизматлар ўртасида фoш этилган жиноятлар ҳамда профилактик ҳисобда турувчи шахсларга оид маълумотларни реал вақт режимида синхронлаштириш имконини беради. Бу эса ахборот алмашинувининг тезкорлиги ва ишончилигини таъминлаб, идоралараро ҳамкорлик самарадорлигини оширади.

Рецидив ҳолатларини автоматлаштирилган тартибда назорат қилиш. Суд ҳукмлари, шунингдек фoш этилган жиноятлар бўйича тезкор-қидирув материаллари натижалари профилактик ҳисобда турувчи шахсларнинг электрон профилларида автоматик тарзда акс эттирилади. Мазкур механизм профилактика инспекторларига ушбу шахсларга нисбатан ижтимоий мослаштириш ва яқка тартибдаги профилактик чора-тадбирларни ўз вақтида бошлаш имконини яратади.

Интеграциялашган электрон модуллардан фойдаланиш. Хусусан, «E-nizoli oila» («Электрон низоли оила») ахборот модули орқали тезкор ва тергов хизматлари томонидан аниқланган яширин маиший можаролар ҳақидаги маълумотлар профилактика инспекторларига тезкор тарзда етказилади. Бу эса ҳуқуқбузарликлар ва зўравонлик ҳолатларининг олдини олиш мақсадида эрта профилактик таъсир чораларини қўллаш имконини таъминлайди.

5. Жиноят фoш этилгандан кейинги босқичда профилактик ҳамкорлик

Такрорий ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш. Жиноят фoш этилгандан кейин профилактика инспекторлари ва тезкор хизматлар ўртасидаги ҳамкорликнинг асосий эътибори ҳуқуқбузарлик содир этилишига имкон берган сабаб ва шарт-шароитларни бартараф этишга қаратилади. Бу

ёндашув келгусида ўхшаш турдаги жиноятларнинг содир этилиш эҳтимолини камайтиришга хизмат қилади.

Илгари судланган шахслар устидан назоратни амалга ошириш. Озодликдан маҳрум қилиш билан боғлиқ бўлмаган жазо тайинланган ёки жазони ўтаб бўлган шахслар устидан профилактик назоратни таъминлаш мақсадида профилактика инспекторлари ҳамда тезкор хизматлар томонидан қўшма текширувлар, рейдлар ва назорат тадбирлари мунтазам равишда ташкил этилади.

Замонавий ёндашувларга мувофиқ, профилактика инспекторлари ва тезкор-қидирув хизматлари ўртасидаги ҳамкорликнинг энг самарали модели сифатида **узлуксиз криминологик цикл** (continuous criminological cycle) концепцияси эътироф этилмоқда. Ушбу модель доирасида тезкор-қидирув ва тергов жараёнларида тўпланган маълумотлар автоматик тарзда муайян ҳудудда профилактика ишларини ташкил этиш учун амалий вазифаларга айлантирилади. Натижада жиноятчиликка қарши курашиш ва унинг олдини олиш фаолияти ўзаро интеграциялашган, маълумотларга асосланган ягона тизим сифатида амал қилади.

Мавжуд муаммо: ҳудудий профилактика инспекторларининг жойлардаги оператив маълумотларни тезкор-қидирув хизматларига ўз вақтида етказишдаги камчиликлар, таҳлилий ишларнинг фрагментарлиги ва норматив ҳужжатларнинг амалиётда тўлиқ қўлланмаслиги фош этилмаган жиноятлар улушини сақлаб қолмоқда. Масалан, 2025 йилда рўйхатга олинган жиноятларнинг фош этилиш даражаси юқори бўлса-да (89,3%), айрим ҳудудларда латент жиноятчилик даражаси юқориликгича қолмоқда.

Маҳаллий олимлар (З.С. Зарипов, Б.Р. Мирвосиқов ва бошқалар) профилактика инспекторларининг тергов ва тезкор хизматлар билан ҳамкорлигининг шакллари — ахборот алмашиш ва биргаликда чора-

тадбирларни режалаштиришни таъкидлайдилар. Улар таянч пунктлари негизидаги ҳамкорликнинг криминоген вазиятни таҳлил қилишдаги ролини кўрсатадилар.

Хорижий тажрибада (CIS, INTERPOL, UNODC) ахборот алмашинувининг марказлашган тизимлари, жумладан, криминал разведка ва аналитиканинг интеграцияси самарали натижалар бераётгани қайд этилади. Ўзбекистон контекстида эса норматив базанинг (Жиноят-процессуал кодекси, ИИО тўғрисидаги қонун) етарлилигига қарамасдан, амалий механизмларнинг заифлиги кузатилади.

Фош этилмаган жиноятлар бўйича ахборот-таҳлилий ҳамкорликни самарали ташкил этиш қуйидаги учта таркибий элементга боғлиқ:

1. Ахборотларни йиғиш.
2. Ахборотларни интеллектуал таҳлил қилиш.
3. Таҳлил натижаларини тезкор қарор қабул қилиш жараёнига интеграция қилиш.

Амалда профилактика инспекторлари аҳоли билан доимий мулоқотда бўлганлиги сабабли маҳалладаги криминоген муҳит, хавф гуруҳига кирувчи шахслар, ижтимоий зиддиятлар ва норасмий муносабатлар ҳақида муҳим маълумотларга эга бўлади. Тезкор-қидирув хизматлари эса махсус тезкор манбалар, техник воситалар ва оператив тадбирлар орқали жиноий алоқалар ҳамда яширин механизмлар ҳақида ахборот тўплайди.

Бироқ мазкур икки ахборот оқимининг кўп ҳолларда бирлаштирилмаганлиги қуйидаги салбий оқибатларни келтириб чиқаради:

- маълумотларнинг такрорланиши;
- жиноят субъектлари ҳақида тарқоқ ахборот шаклланиши;
- таҳлилий прогнозлаш имкониятларининг чекланиши;
- фош этилмаган жиноятларни очиш муддатларининг узайиши;

- ресурслардан самарасиз фойдаланиш.

Замонавий халқаро тажриба шуни кўрсатадики, ахборотларни фақат йиғиш эмас, балки уларни аналитик қайта ишлаш жинойтларни очишда хал қилувчи аҳамиятга эга. Бу жараёнда сунъий интеллект элементлари, катта ҳажмли маълумотлар таҳлили (Big Data Analytics), географик криминал таҳлил ҳамда ижтимоий тармоқлар таҳлили каби технологиялардан фойдаланиш самарадорликни сезиларли даражада оширади.

Ўзбекистон шароитида ҳам профилактика инспекторлари ва тезкор-кидирув хизматлари учун ягона рақамли аналитик муҳитни шакллантириш, шахслар, ҳодисалар ва криминоген жараёнлар бўйича автоматлаштирилган ўзаро боғлиқ маълумотлар базасини жорий этиш муҳим аҳамият касб этади.

Шу билан бирга, ахборот-таҳлилий ҳамкорликни ташкил этишда қуйидаги институционал бўшлиқлар мавжуд:

- маълумотлар алмашинувининг ягона алгоритми тўлиқ шаклланмаган;
- таҳлилий маҳсулотларни баҳолаш мезонлари аниқ белгиланмаган;
- профилактика инспекторларининг криминал таҳлил соҳасидаги малакаси етарли даражада институционаллашмаган;
- рақамли платформаларнинг функционал интеграцияси чекланган.

Натижада профилактик ахборот билан тезкор маълумотлар ўртасида синергетик таъсир тўлиқ намоён бўлмайди.

Тадқиқот методологияси ва Асосий қисм (Methodology & Analysis)

Тадқиқотда диалектик, қиёсий-ҳуқуқий, тизимли-структуравий ва статистик таҳлил методлари қўлланилди. Манбалар: Ўзбекистон Республикаси қонунчилиги, ИИВ ва Бош прокуратура материаллари, илмий адабиётлар ва амалиёт мисоллари.

Асосий таҳлил: Профилактика инспекторлари ҳудуддаги криминоген вазиятнинг дастлабки таҳлилини (мойил шахслар, латент ҳолатлар) амалга

оширади, тезкор-қидирув ходимлари эса оператив чораларни кўради. Бироқ, ахборот алмашинувининг расмийлаштирилиши (электрон тизимларнинг етарли интеграцияси йўқлиги) ва масъулиятнинг ноаниқлиги самарадорликни пасайтиради.

Халқаро тажриба билан қиёс: UNODC ва INTERPOL тавсияларига мувофиқ, марказлашган аналитик платформалар (масалан, ягона криминал маълумотлар базаси) фош этилмаган жиноятларни 20-30% га камайтириш имконини беради. Ўзбекистонда “Электрон жиноий-ҳуқуқий статистика” тизимининг ривожини ижобий, лекин профилактика ва тезкор хизматлар ўртасидаги реал-тайм алмашув етарли эмас.

Мавжуд бўшлиқлар:

- 1) Норматив ҳужжатларда ҳамкорликнинг аниқ алгоритмлари йўқ;
- 2) Кадрларнинг таҳлилий кўникмалари заиф;
- 3) Маълумотларнинг ҳимояси ва конфиденциаллиги масалалари.

Тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, ахборот-таҳлилий ҳамкорликнинг тизимли такомиллаштирилиши фош этилмаган жиноятларнинг улушини сезиларли даражада қисқартириш ва ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг умумий самарадорлигини ошириш имконини беради.

Амалий таклифлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги томонидан “Профилактика инспекторлари ва тезкор-қидирув хизматларининг ахборот-таҳлилий ҳамкорлиги тўғрисида”ги йўриқнома қабул қилиш, унда реал-тайм маълумот алмашинувининг электрон платформаси (ягона дашборд)ни жорий этиш.

2. Худудий таянч пунктларида биргаликдаги аналитик гуруҳлар ташкил этиш ва ходимларнинг таҳлилий кўникмаларини ошириш бўйича доимий ўқув дастурларини амалга ошириш (UNODC тажрибасидан фойдаланиш).

3. Жиноят-процессуал кодекси ва ИИО тўғрисидаги қонунга тегишли ўзгартиришлар киритиш орқали ҳамкорликдаги фаолият учун шахсий масъулиятни кучайтириш ва натижаларни баҳолашнинг KPI тизимини жорий этиш

REFERENCES:

1. Таштемиров А. Кибержиноятчилик ва унинг ўзига хос шаклланиш давлари //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2023. – Т. 2. – С. 133-139.

2. Abduxalilov H. D., Xusanova M. M. VOYAGA YETMAGAN JINOYATCHINING SHAXSI //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2024. – Т. 1. – №. 8. – С. 146-148.

3. Таштемиров А. А. и др. Ижтимоий тармоқлар орқали содир этилаётган жиноятларга қарши курашиш чора-тадбирлари //Models and methods for increasing the efficiency of innovative research. – 2023. – Т. 2. – №. 21. – С. 24-31.

4. Nasilloev A. The absence of civil conflicts-a priority direction in the activities of internal affairs bodies in ensuring the rule of law //American journal of education and learning. – 2025. – Т. 3. – №. 9. – С. 770-776.

5. Таштемиров А., Юлдошев Х. Ҳуқуқбузарликлар профилактикасини амалга оширишда оммавий ахборот воситалари ва блогерлар билан ҳамкорликнинг ўзига хос жиҳатлари //Академические исследования в современной науке. – 2024. – Т. 3. – №. 17. – С. 55-61.

6. Abduxalilov X. et al. PROFILAKTIKA INSPEKTORINING QO ‘SHMACHILIK QILISH VA FOHISHAXONA SAQLASH BILAN BOG ‘LIQ

JINOYATLAR BO 'YICHA TEZKOR QIDIRUV BILAN HAMKOLRLIGINI
TAKOMILLASHTIRISH //Общественные науки в современном мире:
теоретические и практические исследования. – 2024. – Т. 3. – №. Maxsus son
12. – С. 78-84.

7. Насиллоев А. Ички ишлар органларининг лицензиялаш ва хабардор
килиш тартибидаги назорат ваколатлари ва уларни такомиллаштириш
масалалари //Наука и инновatsiya. – 2024. – Т. 2. – №. 38. – С. 23-25.

8. Ўғли А. Х. Д., Усмонов А. Р. Ў. СУВ ТОШҚИНЛАРИ ПАЙТИДА
ЖАМОАТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ //Eurasian Journal of Law,
Finance and Applied Sciences. – 2024. – Т. 4. – №. 5. – С. 299-307.

9. Абдухалилов Х. Д. Ў., Валиев Б. Б. Ў. БОСҚИНЧИЛИК
ЖИНОЯТЛАРИНИ ПРОФИЛАКТИКА ҚИЛИШНИНГ ДОЛЗАРБ
МАСАЛАЛАРИ //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and
Management Studies. – 2024. – Т. 1. – №. 7. – С. 116-119.

10. Abduxalilov H. D., Mustafoyev S. S. HUQUQBUZARLIKLARNING
YAKKA TARTIBDAGI PROFILAKTIKASI TUSHUNCHASIGA OID
NAZARIY TAXLIL //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and
Management Studies. – 2024. – Т. 1. – №. 8. – С. 33-37.

11. Abduxalilov X., Ernazarov A. IMPLEMENTATION OF PREVENTIVE
MEASURES BY PREVENTION INSPECTOR FOR MINORS RETURNING
FROM PENAL INSTITUTIONS //Академические исследования в современной
науке. – 2025. – Т. 4. – №. 3. – С. 93-96.

12. Abduxalilov X., Ismoilov I. PROFILAKTIKA INSPEKTORINING
HUQUQBUZARLIKLARNING VIKTIMOLOGIK PROFILAKTIKASINI
TASHKIL ETISHDA MAHALLA YETTILIGI BILAN O 'ZARO
HAKMORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH //Общественные науки в

SCIENTIFIC CONFERENCE OPEN PROCEEDINGS

Global Academic Knowledge Repository

современном мире: теоретические и практические исследования. – 2024. – Т.
3. – №. Maxsus son 12. – С. 57-61.

Contact: 99 826 99 56

